

Posudek bakalářské práce Milana Kocandy

na téma

„Recepce písňové tvorby Jednoty bratrské v Evangelickém zpěvníku Českobratrské církve evangelické“

Duchovní píseň patří k důležitým nástrojům prožívání, pěstování a předávání víry a právě tomuto tématu se věnuje bakalářská práce Milana Kocandy. Zaměřuje se na otázku, „jaký vliv a přesah má tradice písňové tvorby Jednoty bratrské na současný zpěv a užití oněch písní v církevní praxi ČCE“ (s. 11). Autor vychází z předpokladu, že bratrské písně jsou jak teologicky, tak i melodicky a spirituálně velmi hodnotné, mají potenciál živě promlouvat i k dnešnímu člověku a prohlubovat jeho citlivost pro osobní vyznání. Tento pohled u mladého člověka nebývá úplně běžný, mládež zpravidla preferuje jiné typy písní, proto oceňuji již samotnou volbu tématu a interpretační perspektivu autora.

Práce čítá 57 stran, společně s přílohami o rozsahu 40 stran a seznamem literatury pak celkem 101 stran. Je přehledně rozčleněna na tři části, úvod a závěrečné zhodnocení výtěžků. V první části (s. 12-16) autor představuje vznik Jednoty bratrské, podává stručnou charakteristiku jejího životního stylu a teologických a duchovních důrazů. Ve druhé části (s. 17-28) již přistupuje k pojednání o písňové tvorbě Jednoty, jejích teologických a duchovních aspektech, stylových a žánrových rysech a nejvýznamnějších vydáních bratrských zpěvníků. Obě části se opírají o několik českých standardních zdrojů (Řičan, Čapek, Smolík, Baťová atd.) a mají přehledový charakter. V pasážích o teologických a spirituálních důzřezích bratrské písňové tvorby bych uvítala více konkrétních příkladů, resp. více induktivní postup. Autor zde konkrétně poukazuje na obsah pouze jedné bratrské písně „Ó světlo, Trojice svatá“ (s. 23).

Nejobsáhlejší a nejzajímavější je třetí část práce (s. 29-53), která se již zaměřuje na vlastní prozkoumání recepce bratrských písní v bohoslužebných zpěvnících ČCE. Konkrétně se zaměřuje na tři verze evangelického zpěvníku (1²1952, 1979, 2021). Kapitola začíná pokusem o vymezení pojmu „recepce“. *Recepce* zde autor definuje jako „proces, jakým jsou písně integrovány a přijímány v rámci praxe dané církve“ (s. 29). Otázkou je, co je míněno pojmem „praxe“. Pokud by jím byla míněna *liturgická/bohoslužebná praxe*, pak se autor ve své práci fakticky nezaměřuje na recepci bratrských písní v této praxi, nýbrž na jejich recepci v rámci *zpěvníkové tvorby*. Rozlišení mezi liturgickou praxí a zpěvníkovou tvorbou by mohlo být v práci více zdůrazněno. Ačkoli tvorba zpěvníku do určité míry také sleduje faktické užívání a oblibu písní v praxi, tedy v liturgickém životě církve, je současně určována teologickými, duchovními a estetickými preferencemi svých tvůrců a jejich koncepčními záměry. Samotné zařazení písní do repertoáru zpěvníku nelze s liturgickou praxí ztotožnit. (Jistou analogii k tomuto rozlišení lze spatřovat v rozlišení mezi praxí jednotlivých církevních obřadů a jejich liturgickými formuláři shrnutými v liturgické knize - agendě. Zkoumání faktické praxe obřadů a výzkum agend, které mají normativní povahu, je rovněž třeba rozlišovat.) Zdá se ovšem, že autor chápe pojem

„praxe“ ve velmi širokém smyslu (na s. 30 užívá obrat „zpěvníková praxe ČCE“) a míní jím v podstatě jakoukoli činnost církve, tedy i přípravu zpěvníku.

Tři zkoumané verze evangelického zpěvníku autor stručně popisuje z hlediska historie jejich vzniku a struktury. Poté tematizuje „přechod mezi tradicemi“ a poukazuje na návaznost prvního zpěvníku ČCE na písňovou tradici Jednoty bratrské. Recepce bratrských písní v něm sloužila ideovému záměru nového zpěvníku navazovat na tradici české reformace. Ne náhodou byl zpěvník vydán u příležitosti 400. výročí narození Jana Blahoslava (s. 38).

Je třeba ocenit, že se autor pokouší reflektovat svůj *metodický postup* (s. 40-42) a rozlišuje dva typy analýzy: kvantitativní a kvalitativní. *Kvantitativní* analýzu recepce bratrských písní v českobratrských zpěvnících opírá o tabulkové přehledy všech písní bratrských autorů ve vydáních zpěvníků z let 1952, 1979 a 2021, které sám sestavil a zahrnul do přílohy (s. 58-97). Výsledky kvantitativní analýzy poskytují zajímavý obrázek o počtech i procentuálním zastoupení bratrských písní a dokládají, že zastoupení bratrských písní v českobratrských zpěvnících setrvale klesá. Již dříve autor vyjádřil obavu, „že původní a hlavně bohatá písňová tradice Jednoty bratrské může být postupně, po malých krocích, uvržena v zapomnění“ (s. 39). Velmi zajímavé jsou výsledky obsažené v tabulce srovnávající počty písní jednotlivých bratrských autorů (s. 44n). Autor si správně všímá výrazného navýšení počtu písní Komenského a Augusty v EZ z r. 1979 a naopak jejich výrazného snížení v EZ z r. 2021; dále pozoruje výrazný setrvalý pokles písní Jiřího Strejce. Škoda, že se zde již nezamýšlí nad důvody, které k těmto konkrétním změnám mohly vést.

Kvalitativní analýza se zaměřuje na *obsahovou a kontextuální* analýzu (s. 46). V prvním případě chce autor zkoumat, „jak se měnila skladba písní a jejich teologických důrazů napříč vydáními evangelických zpěvníků v průběhu času“, ve druhém, „jaké historické a sociální okolnosti mohly ovlivnit podobu zpěvníků a zastoupení bratrských písní v nich obsažených“ (s. 46). Výzkumné otázky jsou položeny dobře, výsledky analýz jsou však poměrně zhuštěné, každá z „analýz“ vychází na pouhé tři strany. Také není úplně jasné, jaká kritéria pro analýzu autor zvolil, takže výsledek působí jako soubor autorových postřehů, aniž by bylo zjevné, jakou cestu k nim autor dospěl (oddíly nemají analytický, ale spíše syntetizující, shrnující charakter). Ve vydání zpěvníku z r. 1952 si autor všímá především bibličnosti bratrských písní, dále motivů chvály, pokání, zaměření na Krista, na Ducha sv., vlastenectví (s. 47); ve vydání z r. 1979 tematické šíře písní (s. 48); ve vydání z r. 2021 zařazení několika nových bratrských písní, ale současné celkového úbytku a úprav textů i melodií při zachování tradičních důrazů písní (s. 49). V této části postrádám jasnější stopy analytické práce s konkrétními písněmi.

Kontextuální analýza poukazuje na funkci bratrských písní pro formování identity nově vzniklé církve ve 20. letech 20. století (s. 50) a pro „posílení na cestě“ v období normalizace (s. 51). Po r. 1989 autor pozoruje změnu, která vede i k větší otevřenosti vůči novým písním, chvalám, písním z ekumeny atd.; uvažuje o tom, že nový koncept EZ z r. 2021, převzatý ze zpěvníku Švýcarské reformované církve, mohl být podpořen tím, že EZ vznikl v období změn a reform církve (s. 52). Souhrnně se autor domnívá, že: „Každé vydání zpěvníku reflektovalo konkrétní potřeby doby, ať už šlo o zachování tradiční identity, reakci na společenské a kulturní změny, nebo snahy o modernizaci a ekumenickou otevřenost.“ (s. 52) S tímto tvrzením nelze než souhlasit. Co zůstává více méně nezohledněno (až na jednu výjimku na s. 34), je personální

složení hymnologického odboru, které mělo v každé redakci zpěvníku vliv na ideový koncept a jeho případné změny.

V závěru se autor zamýšlí nad důvody nižšího procentuálního zastoupení bratrských písní v novém EZ. Domnívá se, že nejde o „odklon“ od bratrské tradice, ale o její „rozmělnění“ v důsledku zájmu o nové, modernější a atraktivnější písně dílem ze zahraničí (s. 56). Bratrské písně přitom pokládá za velmi cenné dědictví („v písních jsou ukryta hluboká vyznání, úcta, chvála, vyznání hříchu, ale také myšlenky na víru, naději a lásku“, s. 54), klíčové pro pěstování identity církve, a proto končí lehce moralisticky formulovaným apelem na udržování těchto písní „živých“: „Neměli bychom podlehnout svodům melodicky zajímavějších a chytlavějších písní, ale snažit se o zachování textové a melodické přímocnosti, poetičnosti a hodnot vyznání, které bratrských písní obsahují.“ (s. 56n)

Práce je psána kultivovaným jazykem, množství překlepů a chyb v interpunkci není příliš vysoké. Autor správně odkazuje na literaturu v poznámkách pod čarou. Nepracuje však s žádnými cizojazyčnými zdroji. V textu se objevují některé faktografické či pojmové nepřesnosti, např. autor přehlíží problematiku bádání o původu zpěvníku z r. 1501, u něhož není prokazatelné, že by byl vydán pro potřeby Jednoty bratrské (s. 10), ale zvažuje se také hypotéza, že pocházel z prostředí církve podobojí. Seznam zdrojů, který autor označuje jako „sekundární prameny“, by měl správně nést označení „(sekundární) literatura“ (s. 100).

Celkově lze říci, že autor prokázal schopnost metodicky reflektovaného zpracování zvoleného tématu a vytčený cíl své práce splnil. Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům navrhuji hodnocení písmeny B až C, v závislosti na průběhu obhajoby.

V Praze, ETF UK, 3.9.2024

Doc. Tabita Landová, Ph.D.

Otázky k obhajobě:

- 1) Vaše práce dokládá postupný pokles procentuálního zastoupení bratrských písní v bohoslužebných zpěvnících ČCE. Jakým způsobem je možné bratrské písně přiblížovat dnešním (mladým) lidem, tak aby v nich objevovali cenné hodnoty, o kterých píšete ve své práci?
- 2) Čím byste vysvětlil skutečnost, že v novém EZ z r. 2021 došlo k tak výraznému úbytku písní J. A. Komenského (ubýlo jich celkem 18!)? Pokuste se blíže prozkoumat charakter vypuštěných Komenského písní.